

Dr. Johnsen har omsorgsfuldt prøvet kildernes vidnesbyrd og herudfra fastslået deres sandhedsvægt. Værket præsenterer således den minutøse grundforskning, der hidtil har været savnet for dette snævre emnes vedkommende. For eftertiden har de norsk-svenske grænsekampe i 1657-58 hidtil stået som et virvar af småoperationer med stød og modstød, rekognosceringer med »partier« hid og did, plyndringer og brandskatninger i stor almindelighed. Dr. Johnsen har med heldig hånd redet dette virvar ud og i sin fremstilling fået hovedtrækkene i det omvekslende spil til at træde tydeligt frem.

Det er blevet en meget indgående, stundom lidt langstrakt skildring, der er sikkert forankret i det omfattende kildemateriale. Bogens tre kronologiske hovedafsnit om krigshandlingerne er indrammet af et par indledende om den europæisk-politiske baggrund og krigspotentielt på begge sider og af et par afsluttende om Roskildefreden 1658 og hvad forfatteren kalder »Krigens vitnesbyrd«. Bogen har en meget omfattende kilde- og litteraturoversigt og er forsynet med personregister.

I forbindelse med krigspotentielt omtales såvel de norske som de svenske krigsforberedelser, og der redegøres for styrkeforholdet. Norge rådede over c. 10.000 mand, Sverige over c. 15.700, men heraf var godt 8000 garnisonstropper, således at den operative styrke kun var lidt over 7.000 mand. Sverige var således på denne front for så vidt underlegen, men dels var det svenske militærvæsen som helhed nok så veludviklet som det norske, dels var de svenske tropper krigsvante og ledede af officerer med friske laurbær fra kontinentet – især feltmarskallerne G. O. Stenbock og R. Douglas. Nordmændene havde dog absolut duelige ledere – frem for nogen de civile: Statholderen Nils Trolle og lensmanden i Bohuslen Iver Krabbe, begge fremragende organisatorer.

Dr. Johnsens omhyggelige redegørelse for »Krabbekrigen« har nu kortlagt hændelsesforløbet således, at det sikkert vil stå uantastet i fremtiden. Den, der søger klarhed over operationerne langs den udstrakte svensk-norske grænse i årene 1657 og 58, vil være godt hjulpet med Arne Odd Johnsens førskab i Jämtlands, Värmlands og Bohuslens skovklædte, klippefyldte og vejfattige landskaber. – Til slut: Johnsens sprog bør ikke afskrække nogen dansk.

HELGE KLINT

HANS-JOACHIM SCHOEPS: Barocke Juden – Christen – Judenchristen. Bern und München, A. Francke, 1965. 123 s. 13,80 S. Fr.

I modsætning til antisemitismen har filosemitismen endnu ikke fået sin historie skrevet og er i almindelighed ret ukendt. Religionshistorikeren Hans-Joachim Schoeps i Erlangen, der allerede i 1952 udsendte *Philosemitismus in Barock. Religions- und geistesgeschichtliche Untersuchungen* (J. C. B. Mohr, Tübingen) har derfor i almen tilgængelig form skrevet nogle kapitler af denne bevægelses historie. Den nydeligt udstyrede lille bog bygger tildels på det ældre værk, til hvis dokumentation der henvises, men indeholder desuden nye afsnit. Skandinaviske forhold og personer indtager en fremskudt plads. Forf. har studeret håndskriftsamlinger i Sverige, hvor han har levet i exil.

I en lille indledning der kort beskriver philosemitismens forskellige former, fremhæves den rolle mythen om Israels ti tabte stammer spillede for de engelske calvinister, og som håndgribeligt kom til udtryk i Cromwells imødekommenhed overfor de fra Spanien fordrevne jøder. Når de hebraiserende tendenser i britisk barok især anføres (jfr. gammeltestamentlige fornavnes popularitet i den angelsaxiske verden) kan det tilføjes, at f.ex. dansk barok opviser lignende træk; F. J. Billeskov Jansen aner hos Kingo »en Indlevethed i G.T., som meget faa Præster i vore Dage kan prale med« (Kirkehist. Saml. 6. Rk. II, s. 89).

Gennem ti små kapitler forestilles man derefter for forskellige repræsentanter for det 17. århundredes philosemitisme. De ni af disse kapitler bringer portrætter, medens det tiende og sidste giver et overblik over de svenske kongers forhold til jøder. Af portrætterne må især afsnittet om Isaak de la Peyrère nævnes som vellykket og interessant. Også fremlæggelsen af Karl XII.s hofpræst, Johan Schults rejsedagbog kan fremhæves.

Bogen rummer adskilligt af almenhistorisk interesse (et navneregister savnes desværre) måske navnlig bidrag til forståelse af, hvorfor regeringerne så nødigt så religiøs og idealistisk agitation blandt de af krige og kriser hjemsogte under-sætter, og den præsenterer os for en række personligheder og anskuelser, der på deres vis er karakteristiske for en hel epoke.

JOHAN JØRGENSEN

Report on the Manuscripts of the Late Allan George Finch, Esq., of Burley-on-the-Hill, Rutland. Volume IV: A.D. 1692 with Addenda, A.D. 1690 and 1691. Edited by FRANCIS BICKLEY. Historical Manuscripts Commission Ser. 71. London, Her Majesty's Stationery Office, 1965. xliii + 583 s. 1 planche. 8 £.

Udgaven af Finch Manuscripts, hvis 1. bind udkom i 1913, nærmer sig nu afslutningen, idet et 5. og sidste bind er under forberedelse. Allerede i 1879 havde Historical Manuscripts Commission udsendt en kort beretning om arkivalierne på Burley-on-the-Hill (Report VII, s. 511); men siden foretoges dyberegående undersøgelser i de omfattende samlinger af korrespondance, der fandtes på dette herresæde, og en udgave besluttedes udsendt.

Finch-papirene præges først og fremmest af det meget store materiale, som Daniel Finch, 2. Earl of Nottingham, havde samlet i årene 1688-93, da han var Secretary of State, og som han – som mange andre engelske statsmænd – ved sin afgang fra embedet tog med sig. Et års tid (marts 1692-marts 1693) var Finch ene om statssekretærforretningerne, der ellers netop på denne tid var blevet opdelt på to personer; det bevirker, at korrespondancen svulmer stærkt i dette tidsrum. Finch var især interesseret i flådens forhold, og året 1692 var vigtigt sømilitært, bl.a. havde William III ikke-realiserede planer om en engelsk landgang i Frankrig, hvorom det foreliggende bind giver oplysninger, der ikke findes andetsteds (jvf. indledningen s. vi f.). Også til belysning af Danmarks forhold til England og Nederlandene under de herskende krigsforhold findes adskilligt materiale, først og fremmest vedrørende de engelske restriktioner mod dansk (og svensk) skibsfart på Frankrig (s. ix f.). På et vist tidspunkt